

Vol XXXVII (37) No. 252

14 Nailur (Sept) 2026

Imat ka seng UDP kan kut noh syndon ha kane ka jylla Meghalaya, hato dang don sa kiwei pat ki seng riewlum

UBah Metbah Lyngdoh, President jong ka seng UDP, ula kyntait war ia ka khubor jong ka jingleit iasoh BJP jong ki 9 ngut ki MLA jong katei ka seng trai ri; hynrei ka ju don ka jingong ba ki sla dieng kin ym khiih, khlem ka jingbeh ka lyer lane ka tdem kan nym mih, lada kam don ka phliah ding haei re.

U Bah Metbah, u lah ban thaw ktien ha kano kano ka dur, hynrei ka jingshisha ka kren, ba uba pyllait paidbah ia kane ka khubor, u dei U Sambit Patra, u heh jong ka seng BJP, ha kaba ula iathuh ia ka jingiakynduh jong ki MLA UDP ia U Amit Shah, myntri ka sorkar India ha Delhi bad katei ka jingthoh jong U Patra, kam don daw eiei ruh em, ban iakren ia kita ki ishu jong ka FCRA, MRSSA bad kiwei, lada kam don da ka jingmut kaba iadei bad ka kam saiñ pyrthei lane lada kam dei shisha ruh, ka pyni ba utei u heh BJP, ula shu pynbudnam kai ia kitei ki 9 ngut.

Donbok ba ka jingkren jong u heh duh ka UDP, kan long kaba dei, hynrei ka wan ka jingkylli ba kumno sha kat ka BJP, kan klet ban buh jingbam bang ha u khwai jongka ban riam ia kitei ki 9 ngut ki MLA?

Ha kajuha ka por, kane ka dei ka khyllipmat ia U Conrad Sangma, uba dei u heh duh ka NPP, ba un shim khia ia kane ka mat (kumba ula shong kynjah ha kine ki khyndiat sngi ba ladep, naduh ba ka mih kane ka khubor) bad kata ka long, ba un pyrkhat ban iatreilang da kaba burom ia ki MLA UDP, ba un ai shuki myntri kaba biang bad kaba heh ia ki bad ba un weng noh ia kine ki symbud myntri rangbah jong u, hynrei un ai noh tang uwei na ka UDP bad lada kan long kumta, khlem pep kane ka jingiakynad kan lah ban dait thah noh kloi.

U Conrad Sangma ia mynta la iohi, ba u niew burom ia kito ki MLA kyntiap seng, kiba leit rung sha ka NPP, hynrei u dei ban kynmaw, ba ha ka por ba ka NPP kam don ka jingbiang briew kaba pura ha u snem 2018, ka dei ka UDP kaba pynlong Myntri rangbah ia u (wat la um dei satia tang U MLA ha katei ka por), hynrei la iohi, ba une u samla rangbah, ula klet noh kloi ia katei ka mat bad mynta ula pynlong jingsar kjat ia katei ka seng, kaba la pyllait ia u na ka saw ka sian.

Ka por kam shah slem bad u Conrad Sangma lem bad u bah Metbah Lyngdoh, ki dei ban iakynduh kyrkieh ban iakren ia kane ka mat, hynrei lada jia ba ki bakla ka phormula ha kane ka kynti, kumta ka bor jong ka BJP, kan khynra shwa ia ka UDP bad mar ia dep ia ki 9 ngut jong ka UDP, kan khynra syndon sa ia ka NPP bad ka sorkar ha shwa ka eleshkon 2028, ka la ka thikna ba kan dei ka sorkar BJP.

Shuh shuh ha kaba iadei bad kane ka saiñ hima sima ha ka jylla ka la nangpaw shuh shuh ha kine ki sngi hadien ba la iohi ba u Dr. Jemino Mawthoh u la rung ialade sha ka seng BJP ha ka sngi saitjaiñ ha kaba la iohi ruh ia ka jingwan ban shim bynta jong kiba bun ki riew paw khmat bad kumjuh ruh ki nongialam kiba don lang hakhmat jong u.

La iohi ruh ba ka ophis BJP ka la dap da ki briew bad ki nongkyrshan kiba la wan ban ai mynsiem ia u kum u nongialam bad ka jingkylli kaba mih mynta kan long ba hato ka UDP kan khie khlieh ha kine ki por kiba mynta naba la iohi ba bun na ki nongialam jong ka kin kynthih diengpker lada don kano kano ka lad ha kum kane ka por kaba mynta.

Kumba la iohi ba bun na ki nongpeit pyrman ha kien ki sngi ki la iohi lypa ia ka jingma ha kaba iadei bad kane ka bynta naba bun na ki nongialam jong ka ki la sdang ban mih noh na kane ka seng.

Watla bun na ki heh jong ka seng kim pat lah satia ban pynshai bha halor kane ka kam hynrei lyngba ki dak ki shin ba la iohi kane ka seng kan ym shym lah shuh satia ban khieh khlieh bad kumba ka long mynta ka shong sa ha kiwei pat ki nongialam jong kiwei pat ki seng riew lum ba kin pynkhlañ ialade ha kaba iadei bad kane kam saiñ pyrthei ha kane ka jylla.

Haba iaid sharum shaneng kiba bun na ki briew mynta ki la ialap ba dei sa tang ka seng VPP ka ban dang lah ban khiih khlieh ha kane ka saiñ pyrthei kaba mynta hapoh ka jylla Meghalaya naba ym ki don shuh sa kiwei pat ki seng ki ban dang lah ban mih khmat bad kiba lah ban pynurlong ia ki jingeh jong ki paidbah ha kane ka juk kaba mynta.

Burom ia ka Jingstad Tynrai ki Nongrep

Bhogtoram Mawroh bad Pius Ranee

Ka jinglamphang ia ka Green Revolution (kumba ngi tip mynta kum ka GR) ha ka Ri India ha u snem 1960 ka dei kawei na ki jinglap bakhraw ha ka Ri India. Wat la ki bun ki jingjynjar, khamtam ka jingroi ha ka jingbun briew bad ka jingduna bam, ka Ri India ka lah pynbud ia kane ka rukom rep ba la lah leh da u Norman Borlaug (nongiop jong ka khusnam Nobel Peace Prize 1970) bad ki nongialap kam jong u ha Mexico ban wanrah ia ki jingpynkylla kiba khraw ha ka rep ka riang ha Ri India.

Lyngba ka Green Revolution, ia ki nongrep la pynhikai ban ym pyndonkam shuh da ki symbai tynrai bad ban pyndonkam noh da ki symbai ba lah khleh dawai (kita ki symbai HYV). Kane ka jingleh ka lah ai lad ia ka Ri India ban pynmih hi ia la ka bam ba donkam. Ka jingseisoh na kane ka rukom thung ka long bun shah ia kaba ju long. Ki nongrep ruh ki lah riewspah na kane ka rukom rep hynrei kane ka jingroi baroh ka neh tang shipor. Mynta, ka jingmih jong ki jingrep ka lah sah katjuh bad ki jingshitom bad jingjynjar nawei pat ki dang bun dang bun na ka daw jong ka GR. Ki jingjynjar kiba khraw kiba wan lang bad ka GR ki dei ka jingduh noh ia ka rukom rep tynrai, ka jingkiew ka jingdap ram ki nongrep, ka jingsniew jong ka khyndew bad mariang bad kiwei kiwei ki jingjynjar. Nalor kine, ka jingstad jong kine ki nongrep kaba lah hiar pateng la pateng ka lah sdang ban duh noh.

Ha u snem 1935, u NI Vavilov, u stad saians jong ka Ri Russia u la pynmih ia ki kyrteng jong ki jaka ba u ngeit ba ki dei ki bym donkam jingkyrshan ban pynmih jingthung jingtep ha kylleng ka pyrthei. Ha kine ki jaka ki don bunjait ki jingthung tynrai bad ki jingthung ba mih sha khlaw. Kine ki jaka ki kynthup ia ka Central America bad ka Mexico; ki bynta jong ka Andes, Chile bad ka Brazil-Paraguay; Ka Medi-terranean East; Ethiopia; Central Asia. Ka Indian Centre (kaba kynthup ia ka jylla Meghalaya jong ngi) ka dei ka jaka kaba lah tip kum ka jaka ba mih ki jingthung tynrai kiba kynthup ia ki jingthung kum ki kait, kraì, khaw, mator, snepkor, soh khia, phan karo, shriew, sha, sia sia, long, soh baingon, sying, jait dai, melon, soh pieng, shana mator, pai, u sohjew bad kiwei kiwei.

Ha ki snem 1970, lah lap ba don kumba 100,000 ki jait khaw ha ka Ri India. Ki jaka riewlum ki dei ba riewspah ha ka mei mariang. Ka North East Slow Food and Agrobiodiversity Society (NESFAS) ka lah shim bynta ha ka rukom wad ia ki thup jingbam ba mih sha khlaw sha btap bad ba rep ruh de ha ki 32 tylli ki shnong(kiba kynthup ia 28 tylli ki shnong na ka jylla Meghalaya bad saw tylli na Nagaland). Ki lah shem ba ki don kumba 202 tylli ki jingthung ha kawei ka shnong.Kane ka kynthup ia ki jhur khlaw bad ki jhur ba rep ha ki lyngkha. Ka jingied bad jingbuh symbai jong ki nongrep na mynbarim bad pateng-la-pateng ka lah ban iarap ia ki nongrep mynta ban pyndonkam biang ia kine ki symbai tynrai kiba naduh mynshwa. Kane ka rukom ka lah iarap ruh ban pynriewspah ia ka mei-mariang ha ka liang jong ki jait jhur ba ioh na kper, lyngkha, bri, pynthor ne khlaw. Kane ka jingpahuh ki jait jingthung ka long namr ka rukom rep tynrai kaba rep bun jait bad khlem dawai.

Naduh ba mih nyngkong ka rukom rep rukom riang, u khun bynriew kumba 10,000 snem mynshwa (lane 8000 BCE), u lah pyndonkam ia ka ka jingstad jong u ban tei bad ban pynkiew ia la ki shnong ki thaw kaba dei u budlum ha ka jingkiew ka jaitbynriew. Hynrei naduh ba mih ka rukom rep ioh nong kum ka GR, baroh kine ki jingleh ba mynshwa ba lah pynim ia u khun bynriew ki lah long kiba sahdien. Ha ka jaka jong ka rukom rep thymmai, ka rukom rep ha kane ka juk mynta bad ka jingpyndonkam ia ki dawai bapher bapher kaba lah pynmih na ki khar- khana pynmih dawai, hynrei ka

“Ka akor ka burom ki khynnah mynta”

I.R Dkhar Nongthymmai Shillong

Ha kane ka juk mynta, ka akor ka burom jong ki khynnah naduh kiba dang rit haduh kiba la samla , ka la nang hiar nang hiar. La bun ki nongthoh ha ki kotkhubor ha kine ki sngi , kiba la iakynduh bad pypaw halor ka jinghiar ka akor ka burom jong ki briew mynta.Ngi shem ba ka akor ka burom jong kiwei ruh ki jait bynriew ka la nang hiar nang hiar ha kine ki sngi mynta.ia ngi ki Khasi-Pnar bad jong ka jylla, la niew kum ka jait bynriew kaba don akor don burom namar ka la long shisha kumta . Ki briew kiba nabar haba ki wan shane, ki lap bad ia kynduh ia kane bad ki da ai nam ai burom ia ka jingdon don akor . Hynrei katba nang mih ki sngi ka akor ka burom khamtam ki khynnah rit haduh kiba la samla, kim don shuh ka akor ka burom ia kiba la heh la san, ia ki tymmen ki kro.

Don ki daw balei ki khynnah mynta kim don shuh ka akor ka burom. Kawei na ki daw ba kongsan eh, ka dei na la iing na sem, na ki kmie ki kpa. Dei ki kmie ki kpa kiba sneng ba kraw, ki hikai ia la ki khun ki kti jong ki ha iing ha sem. Hynrei dei lehse ruh na ki nuksa jong ki Kmie ki Kpa. Haba ki kmie ki kpa ki iamai iania, iakajia maja para ma ki ne kim don shuh ka akor ka burom hapdeng jong ki, ki khun ki kti jong ki iohi ki bud bad hiar sha ki. Ki kmie ki kpa jong kane ka juk kim don por shuh ban hikai ia ka akor ka burom ka ki khun ki kti, lait tang kumno ban pynbiang ia ki jingdonkam jong ki.

Ha kawei ka sngi, ba la miet katba nga la iaid lynti bad jam sha shiliang ka surok, Kawei ka taxi kamai ka la wan naneng khlem pynmeh light bad nga khlem iohi. Nga lah

pyntroiñ ia ka rep ka riang. Ki nongrep ki bym treh ban rep ha ki rukom rep thymmai, ki lah shah kheñ kum ki briew kiba bieit bad ruh kiba dang sah jingdum. Baroh kane ka jingstad jong ki ba lah hiar pateng da ki hajar snem lah shah kheñ kum ka bym long kam bad ba sah dien.

Tangba, hadien ba ka jur palat ka jingsniew jong ka mei-mariang na kane ka jingrep iohnong jong ka GR, lah sdang mih sa ki jingartatien ia ka rukom trei kam jong kane ka rukom rep. Lah sdang ruh ban bun biang ki briew ba iohi ia ka jingmyntoi jong ka rukom rep tynrai. Kat kum ka ka seng bah ka UNESCO, ka jingstad tynrai jong ki nonrep ka long”...ka jingsngewthuh, ka rukom leh, ka jingngeit bad jingsngewthuh bha ia ka mei mariang bad ki rukom rep kaba mih na ka jingstad ki pateng, bad kaba myntoi haduh mynta”.

Ka NESFAS ha ka jingtreikam jong ka ka wad jingtip bad ka kwah ban kyntiew pat ia ka rukom rep tynrai. Ki kynhun nongrep kiba la la ithuh kum kita ki Agroecology Learning Circles (ALC) ki dei ki kynhun kiba ialeh ban ia tai ia ki rukom rep tynrai kiba dang leh haduh mynta bad ban pyni ruh ba ki dei kiba bha eh na ka liang ka jingseisoh ne na ka liang ka jingbha ka khyndew, symbai bad kiwei kiwei. Ki ALC ki dei ruh ka jaka ba ki nongshong shnong bad ki stad saiantist ki lah ban iakynduh ban ia ai jingmut bad iarap lang ia iwei iwei shaphang ki rukom trei kam thymmai lyngba ki tiar ban pyndonkam khnang ban roi bha ki rukom rep tynrai bad ka jingdap biang ka bam. Ka NESFAS ryngkat bad ka Society for Urban and Rural & Rural Empowerment (SURE), Social Service Centre (SSC) bad ka North East Network (NEN), ki lah thaw ia ki ALC ha ki katno katne tylli ki shong kiba ki trei kam.

Ki nongrep tynrai, ki dei ki nongkitkam bad ki dkhot jong kine ki ALC. Ha ka por ba sdang pyntrei kam ia kine ki ALC, ki dkhot ki ia shong pyrkhat kam ki ia pyrkhat ia ki jingeh ba ki ia kynduh ha ka jingrep jong ki. Ki ia wad ruh ia ki jubab bad jingtip hapdeng jong ki bad ki ia ai bun jingmut ban ai jingiarap na ka bynta ka jingbam khñiang, ka jingsniew ka khyndew bad kiwei kiwei. Nangta ki ia shim ia ka rai ba kin leh eksperimen ha kano ka jingeh. Ha ka 17 tarik u Risaw 2019 ryngkat bad ka jingkyrshan jong ka Living Farms, Orissa, lah pynlong ia ka jingiakynduh jong ki nongrep ha Ri Khasi bad Jaintia bad Garo ruh ban phylliew jingmut bad iathuh lang shaphang ki kam ka ALC. Ha kane ka prokram, u Thomas langjuh, Junior Saiantist jong ka Bio Resource Develop-ment Centre, Shillong, u lah wanrah ha ki nongrep shaphang ki rukom pyniap khñiang khlem ki dawai.

Hynrei kaba kham kongsan ka long ka jingpyni jong lai tylli ki ALC ia ki jinglap jong ki eksperimen jong ki. Kine ki ki kynthup ia ki nongshong shong ka Bhoirymbong (Khwen, Liarsluid bad Khliehumstem) (Umsning Block, Ri Bhoi), Umsawwar (Mawkynrew Block, East Khasi Hills), bad Mawhiang (Mawsynram Block, East Khasi Hills).

Ha Bhoirymbong ka ALC eksperimen ka dei shaphang ka rukom iada ia ki jhur na ka jingpynjot ki khñiang ha kaba ki dkhot ALC ki lah iathuh shaphang u cut worm/ñiangkhung (Agrotis ipsilon) bad u Corm borer/Niagrië (Haplosonyx chalybaeus) kum ki khñiang ba dei ban pynjulor bha ia ki jingthung. Kine ki jait khñiang ki pynsniew ia u phan bad ka shriew. Ban pynduna ia ka jingpynjulor jong kine ki khñiang, ki dkhot ki la thaw saw tylli ki lad; ban pyndap ia ki tynrai jong ka shriew da u kba; u riewhadem lwet, u khaw pyrsit bad da ka khyndew. Ia kane ka eksperimen la sdang ha u bnai Jymmang 2019 bad la kut ha u bnai Jylliew 2019 da kaba ki dkhot ki la tih ia ka shriew bad u phan na kine ki jaka ba la leh eksperimen. Lah lap ba ka jingbam kitei ki khñiang ka la duna shibun eh bad kane ka la kyntiew ia ka jingseisoh ka shriew bad u phan. Ki dkhot jong kane ka ALC ki long i Bah Wosly Muktieh, Kong Ridian Syiem bad i Kong Triol Jalong. Sa kawei ka eksperimen ba iasyriem, lah leh kumjuh da ka

Mawhiang ALC. Ki dkhot kiba shim bynta ha kane ki dei i Kong Radalin Kharraswai bad i Kong Iorial Nongsiej. Hangne ki dkhot ki la peit bha ia u cut worm/ñiangkhung (Agrotis ipsilon) bad ki red ants/ Dkhiew Saw (Solenopsis) kiba kthah ia ka shriew bad u phan. Ki la leh artylli ki eksperimen; ki la tah da ka shun ia ki symbai phan shwa ban thung ban pyllait ia ki na ki dkhiew saw (Solenopsis); ban kiar na u ñiangkhung (Agrotis ipsilon) pat, lah thung da u syntiew mongngor (ne marigold) hajan ka shriew. Kine ki eksperimen lah sdang ha u bnai Lber 2019 bad lah kut ha u Jylliew 2019. Ha kane ruh, la shem ba ka jingbam khñiang ha baroh ar ki eksperimen ka la duna shibun eh. Ka jingduna ha ka jingduhnong jong ki jingthung ha Bhoirymbong bad Mawhiang ka lah pynroi bha ka ka jingrep jong u phan bad ka shriew ha kine ki jaka.

Ha ka ALC ha Umsawwar pat, ki lah shim ia ka kam ban pynbha ia ka khyndew kum ka eksperimen jong ki. Iwei na ki dkhot kane ka ALC i Kong Tronila Lynshiang i lah shimti ban long nongialam bad kiwei pat ki dkhot ka ALC ki long i Kong Theirisa Nongrum, Kong Saphina Suting, Kong Earnestina Mynsong, Kong Sitamary Nongrum, Kong Shidalin Nongrum, bad i Kong Ledran Suting.

Ki rukom shna sboh ba lah hikai da i Kong Tronila Lynshiang ki dei kumne: tih ar tylli ki thliew, kawei ban shna ia ka sboh bad kawei ban buh bha ia ka sboh. Siang bha da u skum ha madan sem sniang, bad ieh katto katne sngi, ai ba u sniang un iuh ia u skum. Nangta sa shim noh ia u phlang bad buh ka kawei na ki thliew bad sa theh pat nalor da ka eit sniang bad dpei man ka step ryngkat bad u phlang iap, ki niut kper, ki tnat dieng bad ki sla jong ki jingthung ba long dawai. Yn tip ba ka sboh ka lah long ynda kine ki skum bad niut ki lah sdang jem. Rah noh ia kane ka sboh ba la jem ha ka thliew baa r haduh ban da pyndonkam ia ka. Hap ban khleh bha ia ka sboh shuwa ban pyndonkam.

Da kane ka sboh, la rep phan. Iwei na ki dkhot ym shim pyndonkam da kane ka sboh ban rep phan. Haba la peit ia ka khyndew bad tih ia u phan, ki nongrep ki lap ba ka khydew ba pyndnkam da ka sboh ka kham bha bad u phan u kham seisoh.

Kine ki ALC ki la iohi ia ka jingseisoh ka kam jong ki bad ki dang leh pat sa kiwei pat ki eksperimen. Ka Mawlum Mawjaksew ALC (Mawthadrashian Block, West Khasi Hills) ka mut sdang ia ka eksperimen ia u beetle/Niangbyrnai (Phyllophaga). Ha kane ka eksperimen ki sla jong u sohfang khlieh (Lantana camara) lah ot bad la tep ha ka por thung ia une u jhur. Ia mynta kine ki eksperimen baroh ki dang shah kynthup hapoh ka jingtrei kam ka NESFAS.

Nalor kine ka jingthmu jong ka ALC kadei long ban kyntiew ia ka jingstad tynrai ryngkat bad ki ka rukom rep tynrai ha kaba yn lah ruh ban pynneh ia ki bam tynrai pateng la pateng ki bynriew. Ka Umsawwar ALC ka lah thmu ban iathuh paidbah ki jinglap jong ka eksperimen jong ki ha ki nongshong shnong haba long dorbar bah.

Ka pyrthei baroh kawei ka shem bun ki jingshitom kiba mih na ki rukom rep bym biang kaba wanrah ia ki jingma ia ka lawei jong ka mariang. Ka jingkyntiew ia ki rukom rep tynrai jong ki nongshong shnong jong ka Meghalaya bad Nagaland ka dei kawei na ki lad ban ialeh pyrshah ia kane ki jingeh ba ki nongrep ki iashem. Lyngba ka ALC ka NESFAS, SURE, SSC bad ka NEN ki dang iakhun ban leh ia kane. Ban pynkut ia kane, ngi dei ban tip shphang ki jait jingbam tynrai na ka thaiñ jong ngi bad ngim dei ruh ban kheñ sahdien ia ka rukom rep tynrai namar ba ki jingthung ki dei kibym ki kynja dawai kiba pynsniew ia ka met bad ruh ia ka mariang.

Shaphang ki nongthoh:U Bah Bhogtoram Mawroh u dei u Senior Associate ha NESFAS bad lah ban ioh jingtip na u ha bhogtoram.nesfas@gmail.com

U Bah Pius Ranee u dei u Senior Associate ha NESFAS bad lah ban ioh jingtip na u ha piusranee. nesfas @gmail.com

jinghikai, jingpynsngewsthuh ne ka ‘Awareness’ ia ki khynnah khynthei bad shynrang naduh kiba dang rit, kiba la leit skul haduh kiba la samla shaphang ka akor ka burom,ka ktien ka thylliej, ki jingleh bad kiwei kiwei. Haoïd, ym baroh ki kmie ki kpa kim ai ia ki jinghikai, jingpyni bad pynsngewthuh ia la ki khun ki kti. Hynrei ha kane ka juk beh kam mynta, wat ki kmie ki kpa ruh kim don por shuh ban sneng ban khraw , bad kaba kongsan ia ki khynnah ban hikai ia ka akor ka burom ia la ki khun ki kti jong ki. Haoïd ki skul ruh ki don ka bynta kaba khraw bad kongsan ia ki khynnah ban hikai ia ka akor ka burom, ym tang ia ka jingpule, jingnang jingstad. Hynrei wat ki skul ki college ruh kim don por shuh ban hikai ia ka akor ka burom ha kane ka juk mynta. Ki hikai beit tang ia ka jingpule kim salia shuh ia ka akor ka burom ne ka jingleh (behaviour) jong ki. Shuh shuh, ka Balang ruh ka don ka bynta kaba kongsan bha ha kaba hikai ia ka akor ka burom ia ki khynnah. Ha kane ka por mynta ki Balang , la ha kano kano ka Balang , ki don da ki skul ne ki klas man ki Sngi u Trai ban hikai shaphang ka jingtip ia ka ktien U Blei, Ka tip briew tipblei kaba iaid ryngkat-ryngkat ka akor ka burom ia ki khynnah. Hynrei la kata ruh kane ka jinghikai ia ka tipblei tipbriew ka akor ka burom ban tei ia ka longbriew manbriew jong ki khynnah ka long kaba donkam haduh katta katta. Ka long thik kum ka nongrim ne foundation ka ban tei ia ki ha ka jingtip, jingsngewthuh ka longbriew manbriew jong ki lashai la shisngi.

Dei ha kane ka nongrim, kaba ka jinghikai jong ngi ki Khasi naduh ki longshuwa manshuwa kaba ong”Ka akor kaba tam ha kane ka pyrthei”. Ka dei ka tynrai duh kaba pynlong ia u briew ne ka briew haba u leh u kam ne trei ktah ha kano kano ka bynta ha ka jingim jong u/ka.(Phaidien)